1 **- ברכות לה ב -** ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג **דרך ארץ** דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' (ישעיהו סא, ה) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנא' (דברים יא, יד) ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' (דברים כח, מח) ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שתא

2 **- ברכות ס א** - אמר רב אחא: הנכנס להקיז דם אומר: יהי רצון מלפניך יי' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני כי אל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת. לפי שאין דרכן של בני אדם לרפאות אלא שנהגו. אמר אביי לא לימא אינש הכי דתני דבי רבי ישמעאל (שמות כא, יט) ורפא ירפא — מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.

3 **- הרמב"ן בחוקותי** (כו', יא'): "והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים לא יתנהג ענינם בטבע כלל לא בגופם ולא בארצם ולא בכללם ולא ביחיד מהם. כי יברך השם לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד **שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל** כמו שאמר (שמות טו', כו') כי אני ה' רופאיך, וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה גם כי **יקרם עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים** כענין חזקיה בחלותו ואמר הכתוב (דברי הימים ב' טז', יב')- "גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים", והוא מאמרם (ברכות ס':) שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו. אלו לא היה דרכם ברפואות **יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו**, ויתרפא ברצון ה', **אבל הם נהגו ברפואות והשם הניחם למקרי הטבעים.**

4 **- סוטה מח** - משחרב בהמ"ק....פסקו אנשי אמנה מישראל.....ופסקו אנשי אמנה: אמר רבי יצחק אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה

5 **- תורת כהנים** (אמור), הסומך על נס אין עושין לו נס

6 **- פרקי אבות פרק ג'** - רבי נחוניה בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ; וכל הפורק ממנו עול תורה, נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ.

7 **- מהר"ל דרך חיים**

ארץ. יש לך לדעת כי ההנהגות אשר הם בעולם הם שלש, כי ההנהגה שצריך האדם לנהוג לפי מנהגו של עולם לחרוש ולזרוע ושאר צרכיו אשר המה צריכים לפי הנהגת סדר העולם וטבעו והאדם הוא משועבד להנהגת הטבע, ועוד יש הנהגה בלתי טבעית והיא הנהגה האנושית אשר מתחדשת מן הבחירה ועל ידי זה הנהגה הנימוסית שהיא על ידי המלכות מה שירצה ומה שלא ירצה וגוזר גזירתו על האדם והוא הנהגת הנימוס, והאדם הוא משועבד גם כן להנהגה הזאת שהוא משועבד אל המלך שעל ידו הנהגה הזאת, וההנהגה השלישית הוא הנהגה אלהית שסדר השם יתברך בעולם איך יהיה נוהג על ידי התורה שנתן השם יתברך. ובזה הנהגת העולם על שלשה דברים, הנהגה האחת מה שצריך אל הטבע, והנהגה השנית בלתי טבעית ווא כפי מה שגחזר המלך

והוא הנמוס, הנהגה השלישית היא הנהגת השם יתברך בסדר אלהי למעלה מן הטבע ולמעלה מן הבחירה, עד שהם שלשה הנהגות הנהגה טבעית הנהגה נמוסית הנהגה אלהית בלתי טבעית. ואמר כאשר האדם מקבל עליו עול תורה, אז הוא עם השם יתברך ואז מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, כי הנהגה השלישית הזאת היא הנהגה אלהית עד שהאדם עם השם יתברך ואז הוא יוצא מן עול מלכות ומן עול דרך ארץ, שאלו שניהם הם מצד עולם הזה ואשר הוא משועבד אל הש"י א"א שיהיה משועבד אל המלכות ואל הטבע. וזה אמרם גם כן

8 **- ספר החינוך מצוה תקמ"ו** - מצות מעקה - משורשי המצוה - לפי שעם היות ה' ברוך הוא משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם, וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזרתו ובמצותו, לפי זכותן או חיובן. וכעניין שאמרו זכרונם לברכה (חולין ז, ב), אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, אף על פי כן צריך האדם לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, כי האל ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע, וגזר שתהיה האש שורפת והמים מכבין הלהבה. וכמו כן יחייב הטבע, שאם תיפול אבן גדולה על ראש איש, שתרוצץ את מוחו, או אם יפול האדם מראש הגג הגבוה לארץ, שימות. והוא ברוך הוא חנן גופות בני אדם, ויפח בהם נשמת חיים בעלת דעת, לשמור הגוף מכל פגע. ונתן שניהם, הנפש וגופה, בתוך גלגל היסודות, והמה ינהגום ויפעלו בם פעולות, ואחר שהאל שעבד גוף האדם לטבע, כי כן חייבה חכמתו מצד שהוא בעל חומר ציוהו לשמור מן המקרה, כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמר ממנו.

ואמנם יהיו קצת מבני אדם אשר המלך חפץ ביקרם, לרוב חסידותם ודבקות נפשם בדרכיו ברוך הוא, המה החסידים הגדולים אשר מעולם אנשי השם, כמו האבות הגדולים והקדושים והרבה מן הבנים שהיו אחריהם, כמו דניאל חנניה מישאל ועזריה ודומיהם, שמסר האל הטבע בידיהם, ובתחילתם היה הטבע אדון עליהם, ובסופן

לגודל התעלות נפשם נהפך הוא, שהיו הם אדונים על הטבע. כאשר ידענו באברהם אבינו שהפילוהו לכבשן האש ולא הוזק, וארבעת (ושלשת) החסידים הנזכרים, ששמו אותם לגו אתון נורא יקידתא, ושער ראשהון לא אתחרך. ורוב בני אדם בחטאם לא זכו אל המעלה הגדולה הזאת, ועל כן תצונו התורה, לשמור משכנותינו ומקומותינו, לבל יקרנו מוות בפשיעתנו, ולא נסכן נפשותנו על סמך הנס. ואמרו זכרונם לברכה, ש**כל הסומך על הנס אין עושין לו נס**.

ועל הדרך הזה תראה רוב עניני הכתובים בכל מקום, כי גם בהלחם ישראל מלחמת מצוה על פי השם, היו עורכין מלחמתן ומזינים עצמן ועושין כל ענינם, כאלו יסמכו בדרכי הטבע לגמרי, וכן ראוי לעשות לפי העניין שזכרנו ואשר לא יחלק על האמת מרע לב יודה בזה.

9 **- אור החיים בראשית לז כא** - ויצילהו מידם. פי' לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו ויצילהו מידם פי' מיד הבחירי ובזה סתר אומרו ונראה מה יהיו חלומותיו וגו' כי הבחירה תבטל הדבר ואין ראיה אם יהרגוהו כי שקר דבר:

לא נכנו נפש. פירוש להדיא אלא נהיה גורמים לו מיתה, והוא אומרו אחר כך אל תשפכו דם השליכו וגו', זו היתה טענתו להם, והוא טעמו כמוס עמו שהוא להצילו להשיבו אל אביו כי ידע נאמנה כי חית השדה השלמה לו ולא ירעו ולא ישחיתו הנחשים והעקרבים בזרע יעקב, גם לא יעכבנו שם למות ברעב וכמו שכן תמצא שתכף וישב ראובן אל הבור שחזר אליו להוציאו מהבור:

10 **- סנהדרין לח ב** - אמר רמי בר חמא: אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה, שנאמר (תהלים מט, יג): "נמשל כבהמות נדמו".

11 **- בבא בתרא י א** - וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם א"ל [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עליו ואתם קרוין עבדים שנאמר (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרוין בנים דכתיב (דברים יד, א) בנים אתם לה' אלהיכם אמר לו אתם קרוים בנים וקרוין עבדים בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום אמר לו הרי הוא אומר (ישעיהו נח, ז) הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית אימתי עניים מרודים תביא בית האידנא וקאמר הלא פרוס לרעב לחמך: